

DVAKRÁT NEJ -

Předkládáme pohled na dvě knihy vydané v nedávném čase. Na publikaci nejhorší a nejlepší. Neznamená to přirozeně, že bychom nemohli uvést i jinou podobnou dvojici, jejíž dvojí kvalita je tak evidentní, že si toto zařazení vyžadují.

NEJ - HORŠÍ;

Ivan Skála, Kontinuita I. a II.

Jestliže se budeme zabývat Ivanem Skálou, není to jistě proto, že by stál za potřebnou úvahu, nýbrž proto, že tento koryfeje je přímo prototypem režimové oficiality a myšlení. Jeho verše mají ve vývoji české poesie význam zcela nulový jako ostatně každá odvozená tvorba zastírající svá vlastní manka netvůrčím ideologizováním a oddanou službou moci. Nečtyřicet si vydal Skála v nakladatelství, jež podléhá jeho předsednické funkci, soubor svých statí od roku 1945 do současnosti. Vyšlo to ve dvou svazcích s 822 stranami! "Kontinuita" se jmenuje tato nová položka Čs. spisovatele, na níž musí nakladatelství jen podle mírného odhadu prodělát zhruba čtvrt milionu.

"Kontinuitu" uspořádal a edičně připravil Vítězslav Ržounek, který má k tomu obzvláštní předpoklady osvědčivší se v dogmatických útocích na moderní českou literaturu i obhajobou dávno zprofanovaného štollovského odkazu. Skála i Ržounek jsou mistři potlačování. I sama sebe: přirozeně se tu nepřečtete Skálovy povrchní posudky a nepravdivé ataky z padesátých let. Například jeho článek "Cizí hlas" z Tvorby vyřazující z české poesie Jaroslava Seiferta ani jeho agresivní statě o mladé poezii nebo článek vítající procesy a rozsudky smrti. Nenalezneme tu ani pozdější devotní i zčásti "sebekritické" Skálovy projevy na spisovatelských konferencích, když mu teklo do bot a kdy se zachraňoval tvrzením, že psal své nepravdy na pokyn komunistické strany, které jako "uvědomělý" člen věrně sloužil a jejíž pokyny plnil. Stejně "vysvětloval" kdysi své nekulturní pogrůmy i Štoll, a vrátíme-li se do poválečné doby, snadno zjistíme, že touto obhajobou vymlouvali svou odpovědnost za okupace i jiní "plnič" a "poslouchači".../

Vraťme se však k obsahu Skálova dvousvazkového díla. Taková "kontinuita", která zastírá podstatné, je přirozeně pro kočku. Kdo si dá práci s přečtením 822 stran, a věřte, že je to nezáviděníhodná činnost prokoušet se těžkopádností, šroubovaností, ždanovovskou frazeologií a naprostou nepřítomností duchaplnosti těchto Skálových odstavců, zjistí, že se autor neváhá hlásit ke své stalinistické minulosti. Připomíná mi zapšklé strejce v místním národním výboru v Chodově u Prahy, kteří si nechali sáhnout na Stalina a dál nazývají hlavní ulici své obce Stalinovou... Také Skála nezamlouvá svou stalinistickou oddanost. Nedistancuje se například od své někdejší recenze Neumannova Anti-Gida, ale naopak si s ní s chutí přetiskuje, neboť Neumannův výklad stalinistických procesů a vražd "neztratil nic ze své aktuality a pádnosti". Neumanna vůbec, zcela v intencích někdejšího Štollova pokusu potlačit základní linie moderní české poesie a nahradit ji kultem Neumanna, vidí tohoto veršujícího agitátora, jako "největšího socialistického básníka". "Neumannovského myšlení je nám třeba," hlásá Skála, protože "my se v naší kultuře setkáváme s projevy ideové nepevnosti, myšlenkového eklekticismu, ideové smířlivosti, což je něco naprosto neneumannovského, protineumannovského."

V padesátých letech se jako důsledek stranických zásahů do literatury "diskutovalo", jak navazovat na klasiky. Někteří se nesměle ozvali, že by se přitom neměl vynechávat přínos literatury dvacátého století. Skála stál přirozeně na pozici nejzastalejší: Učit se u klasiků přímo. Odsuzuje názory, "jako by se u klasiků bylo možno učit jen přes "prostředníky". Obdobný názor byl přednedávnem znovu prudce odsouzen v sovětské diskusi o poezii." Hrozit Moskvou patřilo vůbec k oblíbeným metodám Skálů et cons. Znamenalo to tedy neuznat přínos avantgardního umění - s výjimkou Wolkrase vstupovat do učení k Erbenovi, Nerudovi nebo Čechovi podle letory a zalíbení... Tak prostáckys i zálučně uvažovali tehdy nositelé ždanovovských dogmat a tvůrčí linií - Nejedlý, Kopecký, Bareš, Štoll, Taufer a jejich mladí ochovanci.

Stejně bychom ze Skálových článků mohli citovat jeho překonané a zastaralé názory o lidovosti a experimentu, pasáže prosazující socialistický realismus, odsudky Ortenovy poesie, vyznání obdivu ke všemu, co je sovětské, nenávisť vůči západní kultuře, fráze o vlastenectví a internacionalismu, nejeđen přímo školácký rozbor moderní poesie, trapně exkurse do politických a historických otázek. Lze pochopit, že to kdysi snaživý učen komunismu psal, ale hlásit se k tomu bojovně a sebevědomě ještě dnes?

Skála se v minulosti pouštěl do boje vždycky, když byl zaštitěn stranickým a státním dozorem. Po únoru 1948 a v padesátých letech; tehdy patřil k nejostřejším odstřelovačům. Potom po roce 1956, kdy v Československu po maďarské revoluci rozvinuli kampan proti liberalismu a pravicovému oportunismu. A konečně opět po srpnovém vpádu vojsk, jež přijel Skála; tehdejší poslanec parlamentu, s vděkem a úlevou. "Český básník" - okupaci své země!

Hle, jak tento činitel píše pak třeba o Chartě 77: "Nabubřelá slova této charty ztroskotanců... z nich vylézá cupanina třídní nenávisti i renegeťství, maloměšťáckého pokrytectví i ješitného kariérismu, zklamání ve svých nezřízených aspiracích, valutově výhodného politického desperátství v cizí mzdě i zapřísáhlého antikomunismu." Může být přesvědčivější doklad myšlenkové jeločnosti a stylového úpadku než tyto plody Skálova ducha?

Tento pětasedesátník nevyužil poslední šance a sám se o ní připravil. Mohl se přiznat - věcně a mužně - ke svým omylům a kriticky je vysvětlit. /Nebyl ostatně sám/. Tak by udělal poctivý a charakterní krok. Neučinil to, snaží se své chyby zatajit a nahrazuje svou nejistotu burácivým patosem, neostalinských a neoštollovských projevů. Působí proto dnes - už za své života - jako směšný hrdina linie, která dávno vypelichala. Hájí odvenuté a definitivně minulé. Truchlivý pozůstatek něčeho, co nelze brát vážně. Zkaménělina.

NEJ- LEPŠÍ:

Vladimír Vokolek, ke komu mluvím dnes

Novou básnickou sbírku Vokolkovu vydal v roce 1984 Daniel Stroj v edici "Poesie mimo domov" ve 350 výtiscích. Český čtenář poesie toho nezpochyby o básníkovi Vokolkovi mnoho neví. Zaplavován sebranými spisy Tautfa, Skály a Pilaře - a v poslední době i Šýse, Peterky a Černíka! - i četnými konformními sbírkami nedostal se v posledních dvaceti letech ani jednou k dílu, jež svým významem patří k přední linii skutečné české básnické tvorby. O Vokolkovi se také nedočtete ve Slovníku spisovatelů.

Je už načase začít psát dějiny této poesie vycházející ve strojopisech u nás a v nakladatelstvích v zahraničí. Plastický obraz této umlčované poesie - a nejen teprve od roku 1969 - tvoří nesporně charakteristický rys společenského vývoje. Poesie tu na rozdíl od většiny prózy podává autentické svědectví o vnitřní pravdě skutečnosti. Proto je její hlas tak dramatický, vzrušující i přitažlivý. Jednou, až sbírky těchto autorů začnou opět v Čechách vycházet ve svobodných podmínkách, připomenou se v nich slavná doba české literatury vznikající za persekce a slov básníků jistě aktuálně promluví i k příštím čtenářům, protože to bude řeč pravdy a svobody.

Jedním z autorů, jejichž hlas takto zazní, je i Vladimír Vokolek, který debutoval v roce 1938. Přečtete si několik úryvků z jeho sbírky:

"Jsem na dně prastaré noci
snad kvůli hvězdám
Ať si jich nabere! slyším
jak se mi nahoře smějí"

Ohlédnutí za svým pokolením končí:

"Když mlčí - křičí
překládali jsme z Cicerona
aniž bychom si to přeložili
z mrtvého jazyka do živé řeči
... nikdo z nás netušil že jednou
budeme mlčet stejně křiklavým způsobem
a celý život usilovat o překlad
do jazyka kterým mrtví zase mluví
a živí beznadějně mlčí"

Nebo jiná ukázka:

"Sny na mě čekají
a možná že se rozešly
když se mne nemohly dočkat
ani v jednu ani ve dvě ani ve tři
hodiny po půlnoci
protože musím psát svůj Trest
své Září svůj Únor svůj Srpen".

Pod dojmem Charty 77 píše:

"Když vezmeš do ruky pero abys psal
nebo jen počespal svědectví pravdě
každým tahem každou větou rozvětvuješ
klikatý blesk jenž jednou roztrhne zeď"

Vokolkova poezie má v sobě moudrost a zralost bolestně vykoupenu. Jeho verš je strohý a na pohled šedivý. Uvnitř však uslyšíš melodii pravdy a cudně skryté metaforu. Prameny Vokolkovy poezie kdysi přesně osvětlil Jan Zahradníček, když napsal: "Nevycházíte nikdy ze sterilního prázdna nějaké ideologie, nýbrž z plodného chaosu věcí zpřeházených a proti sobě vzpříčených, které čekají na Váš povel, aby se seřadily." Připomíná mi to někdejší slova dynamoarchismu o zrodu poezie z dynamické podstaty chaosu, bez ideologizujících apriorit i dodatečností a se snahou touto "stavbou závratí" oslovit člověka. Vokolkovy básně jsou diktovány starozákonním žalmistou, ale jsou i svrchované moderní a současné. Rozechvějí čtenáře šokovitým básnickým výrazem i poslestvím svobody.

JAN SVOBODA

NĚKOLIK NOVINEK

Ve strojopisech dostávají čtenáři do rukou vyjimečné dílo historika Zdenka Kalisty "Řeč kamene". Kalista vstoupil kdysi ve dvacátých letech do literatury sbírkami básní a poesií se také se životem rozloučil. Jeho verše psané v posledních letech života ucelují pohled na Kalistovo celoživotní dílo a mají samy o sobě význam svědectví i výrazného básnického tvaru.

x x x

"Dialog s časem" se jmenuje sborník opsaný k životnímu jubileu Jaromíra Hořce. V jednotlivých statích od V. Koutného, I. Andrenika, O. Kryštofka, T. Broda, Z. Svobody, B. Černého, M. Bergla podává se obraz Hořcovy práce od válečných let do současnosti. Jaroslav Morák napsal závěrečnou studii nazvanou "Neumlčená poezie" o Hořcových vydaných a především o nevydaných sbírkách. Básněmi doplňují sborník L. Kundera, I. Fleischer a P. Burian. V zajímavé obrazové příloze jsou některé neznámé dokumenty.

MARX O RUSKU / V roce 1856/

"Polární hvězdou ruské politiky zůstává podmání světa. Polárka je na hvězdném nebi stálíci... Ruský medvěd bude schopný všeho, pokud ví, že ostatní zvířata se nebudou bránit. Existuje pouze jediný způsob, jak se chovat k moci jako je Rusko - neukázat strach. Jestliže Evropa se dá na ústup, nebude to znamenat pouze porážku, ale bude to trvalé ujaření."